

1821 MORA İSYANI

Serap TOPRAK*

Özet

19. Yüzyılın başına kadar başarısızlıkla sonuçlanan Rum isyanları 1821 yılında Mora Yarımadası'nda başlayan isyanla yeni bir dönemece girdi. İsyancılar kısa zamanda bütün adaları ve Yunan coğrafyasını sardı. 1821 Mora isyanı Yunanistan'ın bağımsızlık kazanmasında önemli bir rol üstlendi.

Mora'daki ilk isyanlar Osmanlı Devleti tarafından önemsenmeyip gerekli tedbirler alınmamıştır. Fakat daha sonraları Mora'da binlerce Müslüman Türk'ün hatta Ortodoks olmayan Hıristiyan ve Musevilerin katledilmesi isyanların ne kadar ciddi olduğunu göstermiştir. Sonuçta Mısır donanmasından yardım istemek Osmanlı yönetimi tarafından tek çare olarak görülmüştür. Fakat bu plan, Avrupalı Devletlerin müdahalesi ve Navarin'de Türk-Mısır donanmalarının yakılması felaketiyle sonuçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Rum, İsyancılar, Adalar, Mora, Navarin.

THE MOREA INSURRECTION OF 1821

Abstract

The Roum insurrections, which resulted in failure until the beginning of 19th century, took yet another turn with The Morea Insurrection of 1821. The insurrections spread to all the islands and Greek geography. The Morea Insurrection of 1821 played a significant role in the independence of Greece.

The first insurrections in Morea were ignored by the Ottoman State and the required measures were not taken. However, later on, the murder of thousands of Moslem Turks and even the Jews and the Christians that were not Orthodox, showed how serious the insurrections were. As a result, asking for help from the Navy Egypt was considered as the only choice by the Ottoman Empire. But, this plan resulted in a catastrophe of burning of Turkish-Egyptian Navy in Navarino and intervention of the European States.

Key Words

Roum, Insurrection, Islands, Morea, Navarin.

* Doktora Öğrencisi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. T_soprak@hotmail.com

I. GİRİŞ

Rumlar 18. Yüzyıl sonlarına kadar birçok kez başarısız isyan girişiminde bulunmuştur. 19. Yüzyıla geldiğimizde Rumlar, Osmanlı yönetiminde yaşayan diğer milletlerden farklı olarak deniz ticareti sayesinde zengin bir burjuva sınıfı oluşturmuştur. Doğu Akdeniz ve Karadeniz ticaretinin $\frac{3}{4}$ ünü elinde bulunduran zengin Rum tacirler, bilimsel ve düşünsel faaliyetlere de önem vererek ulusal bilinçlenmeyi destekledi ve isyanlara zemin hazırladı. Tamamen milli duygulara dayanan ve milli bir karakter olarak gelişen Rum isyanları, zengin tacirler, diaspora, ayrılıkçı cemiyetler, ki bunların içinde en etkili faaliyet gösteren ve çok sayıda üyesi olanı Filiki Eterya Cemiyeti, Fener Rum Patrikhanesi ve Avrupalı Devletler tarafından maddi ve manevi olarak her yönden desteklenmiştir. Yunanistan'ın kısa sürede bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmasında bütün Yunan coğrafyasındaki isyanlar kadar adalar, özellikle Mora Yarımadası'nda çıkan isyanlar büyük önem taşımaktadır. Mora isyanları Rumlar için bir dönüm noktası olmuştur. Ayrıca Mora isyanları yerel ayaklanmalar olarak kalmayıp, Rumların yaşadığı diğer adalara isyan ihraç eden bir merkez olmuştur. Mora Yarımadası'nda, özellikle Filiki Eterya Cemiyeti'nin ve Fener Rum Patrikhanesi'nin önderliğinde isyan ateşi yakılmış ve Avrupalıların da sempatiilerini de toplayarak diğer Balkan milletlerinden önce Yunan Devleti'nin kurulması sağlanmıştır. Büyük Yunanistan'ın kurulması yönündeki en ciddi adım olan Mora isyanı bu açıdan çok önemlidir. Bu çalışmada, Mora Yarımadası'nda başlayan ve Avrupalı Devletlerin müdahalesiyle sonuçlanan Mora isyanı ele alınmıştır. Bu doğrultuda çalışma iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, Mora isyanının başlaması ve yayılması karşısında Osmanlı Devleti'nin aldığı önlemler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, Mora isyanının uluslar arası boyut kazanması incelenmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında ise, araştırmadan elde edilen bulgular ortaya konmuştur.

II. MORA İSYANI VE OSMANLI DEVLETİ'NİN ALDIĞI TEDBİRLER

Mora Yarımadası'nda Rum Ortodoks Kilisesi ve rahipleri, Osmanlı Devleti makamları karşısında büyük oranda imtiyazlı bir yapıya sahipti. Bu imtiyazlar sayesinde Rum Ortodoks Kilisesi, Rumların çıkarlarını koruyabilmekteydi. Bununla birlikte Mora'da yaşayan Rumlar, büyük toprak sahipleri değildi. Ayrıca yıllık kazançlarının $\frac{1}{5}$ 'ini vergi olarak ödüyorlardı. Osmanlı idaresiyle iyi ilişkiler kuramayan Rumlara gelince, onlar da daha çok ıssız bölgelere ve dağlık alanlara yerleşmeyi tercih etmişti. Bu nedenle 1460- 1821 yılları arasında Mora'nın dağlık alanlarına Müslümanlardan ziyade Hıristiyanlar yerleşmişti.

Mora Yarımadası'nda Rumlar arasındaki milliyetçi faaliyetlerin artmasında Osmanlı Devleti'nin Rumlara verdiği siyasi imtiyazlar önemli rol oynadı. Rum cemaati, Osmanlı Devleti tarafından Antik Yunan'ın bir devamı olarak görüldü. Bununla birlikte, 1715- 1821 yılları arasında cemaatin haklarına bazı sınırlamalar getirilse de, gerçekte cemaat serbest bir şekilde idare ediliyordu. Mora Yarımada-

sında Ortodoks Kilisesi'nin dışında Rumları idare eden kocabaşlar bulunmaktaydı. Osmanlı yönetiminin desteğiyle seçilen kocabaşlar, uzun seneler bu görevde kalmakla yetinmeyip haklarını çocuklarına ve hatta torunlarına devredebiliyordu.

İslamiyet'in kutsal mahallelerine ve hükümdar ailelerine has olarak verilen şehir ve kasabalar Mora'nın en şanslı yerleşim yerleri olarak görülmekteydi. Bunlardan biri de, Müslüman şehri olarak görülen ve bir Mekke vakfı olan Dimitzana şehridir. Burada oturan Müslümanlar Mora'lı Rumlar tarafından her zaman ayrıcalıklı olarak görülmüştür. Ayrıca Mora'da yaşayan "kleftler" adında bir topluluk da bulunmaktaydı. Kleftler, Mora'da Türk yönetimini kabul etmeyen ve yönetimle silahlı mücadeleye giren gruptu. Osmanlı Devleti, bu asi grupla mücadele etmek için Hıristiyanlar arasından seçtiği "armotoli" denilen ve bir çeşit zabıta görevi gören düzenli gruplar oluşturdu. 1715- 1821 arasındaki dönemde Osmanlı yönetimi özellikle, boğazların bulunduğu taşımacılığı korumak amacıyla "muhafız teşkilatı" kurdu. Böylece armotoliler, yolcuların güvenliğini sağlamakla görevlendirildi. Korint ile Argos arasındaki boğaz ile Arkadya ve Messenya arasındaki Lontari Boğazı güvenlik açısından önemli geçitlerdi (Bees: 423). Armotoliler buralarda önemli görevler üstlendi. Bunun dışında Mora'nın dağlık bölgelerinde yaşayan Manyalılar bulunmaktaydı. Manyalılar, 1460- 1801 yılları arasında her türlü dış güce karşı isyan etmiş bir topluluktur. Osmanlı Devleti, Manyalılardan vergi alma şartıyla bunların muhtariyetini kabul etti. Fakat kararlaştırılan vergiler de hiçbir zaman düzenli olarak toplanamadı (Bees: 423). 18. Yüzyıla kadar birçok kez isyan eden Mora Rumları başarısız olunca Batı Avrupalılardan umutlarını kesip Rusları bir kurtarıcı olarak görmeye başladı. Özellikle Çar I. Petro döneminde, bu bölgede Rus ve Hıristiyanlık propagandası artış gösterdi. II. Katerina döneminde Ruslar, Rumlar arasından seçtikleri kişiler ve rahipler aracılığıyla Rumları kışkırtma yolunu seçti. Bunlar arasında Kalamata'nın nüfuzlu emlak sahiplerinden Panayotis Mpenakis bulunmaktaydı. Bu kişinin bölge Rumlarını kışkırtıcı faaliyetlerde bulunması Türk idarecilerinin de dikkatini çekmekteydi. 1767- 1768 arasında Rumlar isyan için hazırlıklar yaptı. Fakat 1768 yılında Osmanlı-Rus Savaşı başlayınca bütün planlar değişmek zorunda kaldı. Rus donanmasının Akdeniz'de görünmesine ve Manyalıların yardımına rağmen, Ruslar istedikleri sonucu alamadı (Bees: 425). Sadrazam Musin-zade Mehmet Paşa'nın ve daha sonra Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın sayesinde isyan bastırıldı (Mustafa Nuri Paşa, 1987: 251). Başarısız isyan girişimlerinden sonra Rusya, Rumlar üzerindeki nüfuzunu daha da arttırmaya çalıştı. Küçük Kaynarca Antlaşması'na, Rusların diledikleri yerlerde konsolosluklar açma, İstanbul'da bir Rus kilisesi kurma ve Ortodoks Hıristiyanları koruyuculuğunu üstlenme gibi maddeler de, milliyetçilik propagandası amacıyla eklendi (Karal, 1994: 108- 109). Rusya tarafından hayal kırıklığına uğratılan Mora Rumlarının bu durumu telafi edilmeliydi. Böylece Rumlar, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1783 ve 1791 yıllarında imzalanan anlaşmalar gereğince, Rus bay-

rağı altında deniz ticareti yapma ayrıcalığı elde etti (Bees: 425). Bununla birlikte 1790'lı yıllarda Rumlar, Akdeniz'de korsanlık ve eşkıyalık yapmaya devam etti. Osmanlı yönetimi de eşkıya Rumların bütün faaliyetlerinden ruhani liderleri sorumlu tuttu (BOA. 192/9350, HAT).

19. Yüzyıl başlarına kadar ulusal bilinçlenme yönünde büyük yol kat eden Rumlar, 1821 yılında Aleksander İpsilanti liderliğinde Eflâk ve Buğdan'daki başarısız ayaklanma girişiminden sonra, amaçlarını gerçekleştirmeye en uygun yer olarak Mora Yarımadası'nı görmekteydi. Bunun üzerine Rum asi liderleri toplanarak, Paskalya gecesi Müslümanlara saldırma konusunda aralarında anlaştılar. Asiler, saldırılarda başarısız oldukları takdirde de bölgede önemli bir güç olan Tepedelenli Ali Paşa'yı suçlamayı kararlaştırdılar. Bu anlaşma çerçevesinde asi liderler tarafından Mora'nın kasaba ve köylerine papazlar gönderildi. Fakat olaylar, planlandığı gibi gelişmedi ve beklenmedik bir şekilde başlayan Erhos olayı, isyanın zamanından önce çıkmasına neden oldu. Anabolu Kalesi'ne yaklaşık üç saat uzaklıktaki Erhos kasabası Müslümanları, Rumların bir isyan hazırlığı içinde olduğundan şüphelenmekteydi. 15 Şubat 1821 tarihinde Anabolu sakinlerinden Yenişehirli İbiş ve Hasta Hasan isimindeki iki kişinin, Hıristiyan pazarında sarhoş olarak gezerken ateş açmaları üzerine Rumlar, Paskalya gecesi yapılacak olan isyanın açığa çıktığını düşünerek harekete geçti ve kasaba içlerine kaçtı. Ayrıca dağlardaki silahlı Hıristiyanlar da ortaya çıktı. Kocabaşılar, isyan haberlerinin aslının olmadığını iddia etse de, 24 Mart 1821 tarihinde Erhos Müslümanları kasabayı terk edip Anabolu kalesine kaçtı. Bu olay Mora Müslümanlarının da isyan gerçeğini görmesine neden oldu. Fakat Yedi Ada'da ve diğer adalardaki kaçak Rumlar, Mora'da toplanarak her tarafta isyan çıkarmaya başladı (Ahmet Cevdet Paşa, 1994: 2759- 2760). Özellikle Aleksander İpsilanti'nin kardeşi Demetrios İpsilanti ve Prens Kantakuzen, Mora'ya giderek Rumları kıskırtmayı başardı. Mart 1821 tarihinde İpsilanti ve Kantakuzen, isyan alameti olarak feniks ve matem alameti olarak da siyah renkte olan Filiki Eteryâ Cemiyeti'nin bayrağını açarak Rumları isyana çağırdı. Bununla birlikte Hidra Adası'ndaki denizciler ve Mayna gençleri bu çağrıya uyararak isyana katıldı. Hidra denizcileri, küçük gemilerini donatarak Müslümanlara ait gemileri yaktı. Ayrıca Kolokotrinis adındaki bir Rum asinin liderliğinde Patras, Navarin, Tripoliçe, Misolinki ve Nopli ele geçirildi (Driault, 2003: 184).

Mora Yarımadası'nda başlatılacak bir isyan için Filiki Eteryâ ajanları, Fener Rum Patrikhanesi'yle işbirliği içinde çalışıyordu ve özellikle Mora isyanı Patrikhane tarafından planlanmıştı. Filiki Eteryâ'nın Mora teşkilatı başkanı olan Patras Piskoposu Pol Germanos, üstünde Meryem Ana'nın resmi bulunan bir bayrağı eline alarak "Ey Yunan millet! Artık uyan, Türkleri öldür" sloganıyla Rumları açıkça isyana çağırıyordu (Şahin, 1996: 190). Bu çağrıdan sonra isyan, milli ve dini bir karakter olarak gelişmeye başladı (Karal: 112).

Mora'da Rum asilerin saldırıları üzerine, Mizistre, Levendar, Fenar ve Bardine'nin Müslüman halkı Trapoliçe'ye; Endruse ve Nişter halkı Koron, Moton ve

Anavarin'e; Gaston halkı da Lale Kalesi'ne sığındı. Vistic'e'de 400 kadar Müslüman Rumlar tarafından öldürüldü. Bununla birlikte Kornine halkı Trapoliçe'ye kaçarken Rumların saldırılarına uğradı, fakat Trapoliçe'den yardıma giden 2.000 kadar gönüllü tarafından kurtarıldı. Rum kocabaşılar ise, bütün bu katliamın Tepedelenli Ali Paşa tarafından yapıldığını ileri sürdü. Bu arada Osmanlı Devleti, Yanya'da isyan eden Tepedelenli Ali Paşa'nın ortadan kaldırılması üzerine yoğunlaştığından bu olaylarla pek ilgilenmedi (Ahmet Cevdet Paşa: 2681).

Mora nüfusu içinde Türklerin nüfusuna bakacak olursak Türkler azınlıkta yaşamaktaydı. Ayrıca Rumlar büyük ticaret filoları ve yedek denizciliğiyle denizi kontrol edebilmekteydi. Böylece Osmanlı ordusunun Mora'ya ulaşması da çok zordu. Bununla birlikte Osmanlı Devleti, Mora'da başlayan isyan sırasında Tepedelenli Ali Paşa isyanıyla uğraşmaktaydı. Mora'daki olaylara hızlı bir şekilde kontrol altına alma olasılığı da düşüktü. Osmanlı Devleti Mora'da Rumların ayaklanmasını başlangıçta, bölgeye gönderilen ve bir Filiki Eteryaya üyesi olan memur Nikola Morozi'nin raporuyla izledi. Böylece Morozi'nin de etkisiyle isyan Babiâli'nin pek dikkatini çekmedi. Fakat Mora isyanı açığa çıkınca Hurşit Paşa, Kapıcıbaşı Mustafa Bey'i 3.500 kadar askerle Tropoliçe'ye kumandan olarak gönderdi. Mustafa Bey, Rumeli sahillerinden kayıklarla Mora Kalesi'ne geçti ve burada Sirozlu Yusuf Paşa'yla buluştu. Oradan Vestiçe'ye gitti. Vestiçe'de 200 kadar eşkiyayı öldürdükten sonra 16 Şubat 1821 tarihinde Erhos'da 600'den fazla Rum eşkiyayı öldürdü. Mustafa Bey'in, Tropoliçe'ye girişi Rumlar tarafından şiddetli saldırılarla karşılandı. Asiler, Mora'daki kaleleri, özellikle Mora'nın merkezi olan Tropoliçe'yi kuşattı. Böylece Mustafa Bey, Tropoliçe'de mahsur kaldı (Ahmet Cevdet Paşa: 2761). Tropoliçe, Rum asiler tarafından ele geçirildiğinde, Müslümanlar öldürüldü ve camiler kiliseye dönüştürüldü. Ayrıca Tropoliçe'de bir de cumhuriyet hükümeti kuruldu (BOA. 841/37873, HAT). Babiâli, Suluca Adası halkının donattığı 17 kıta geminin Çuka ve Değirmenlik adaları arasında dolaştığını ve asilerin Anapolı'yi kuşattığı takdirde Çamlıca ve Suluca halkının Rumlara yardım edeceğini (BOA. 927/40280-C, HAT) önceden haber alınca, Mora komutanı olarak atadığı Dramalı Mahmut Paşa'yı, 25.000 kadar asker, komutası altına verilen vezir ve emirlerle birlikte Rumları bastırmak üzere Ezdin'e gönderdi. Bu birlikler Mora Derbendi'nden geçip kuşatılmış olan Anapoli Kalesi önüne yerleşti ve buradaki isyanı bastırdı. Ardından Mora'nın merkezi olan Tropoliçe'ye doğru hareket etti. Diğer yandan 7.000 kadar Arnavut askeri ulufelerinin ödenmediğini öne sürerek savaş alanını bırakıp geri döndü. Mora'daki Rumların hemen hemen hepsi ayaklanmaya katıldı. Ayrıca Rumlar derelerde, orman içlerinde fırsat kollayıp, haberleşme yollarını, mühimmat ve gıda yardımı getirecek yolları da tuttu. Böylece Tropoliçe'ye ulaşmak zorlaşırken Anapolı'nin elde tutulması da tehlikeye girdi. Bu sırada Mora seraskeri olarak görevlendirilen Ebu Kebut Mehmet Paşa, Yenişehir'den ileri geçemediğinden Rumlar Mora'nın tamamını ele geçirdi (Mustafa Nuri Paşa: 253).

Yusuf Paşa'ya gelince Badıra Kalesi'nden yardım istenmesi üzerine, İnebahıt'tan Mora'ya askerlerini geçirerek buradaki asileri dağıtmayı başardı. Ayrıca Hurşit Paşa'ya bütün Mora Hıristiyanlarının isyan halinde olduğunu ve derhal 5.000 asker gönderilmesi gerektiğini bildirdi. Hurşit Paşa da, Babiâli'ye bir miktar Evlad-ı Fatihan askerinin gönderilmesini teklif etti. Fakat Babiâli'nin gözünde Yanya'daki Tepedelenli Ali Paşa olayları daha önemli olduğundan ve Mora'daki olayların önemi henüz anlaşılmadığından sadece Anadolu'dan asker toplanarak gönderilmesi yeterli bulundu (Ahmet Cevdet Paşa: 2762). Bunun üzerine Kayseri Mutasarrıfı Hasan Paşa'ya Anabolu Kalesi Muhafızlığı verildi. Hasan Paşa'ya Teke, Hamit ve Aydın sancaklarından 2.000 asker toplaması ve Antalya iskelesinden gemilerle Mora'ya göndermesi emredildi. Fakat Antalya iskelesinde sevk için yeterli gemi olmadığından Babiâli ile uzun yazışmalar başladı ve asker Antalya iskelesinde beklerken Rumlar da Mora'daki Müslümanları öldürmeye devam etti. İletişim ve örgütlenme eksikliği nedeniyle Anadolu'dan toplanan askerler Mora'ya gönderilemedi. Yerine başka asker toplandı. Bunlar, Akdeniz boğazına gelecek, oradan kara yoluyla Selanik körfezini dolaşarak Yenişehir'e varacak ve Mora'da bulunan Osmanlı kuvvetlerine yardım edecekti (Ahmet Cevdet Paşa: 2763). Ayrıca Mora isyanı için Tunus'tan da gemi istendi. Bunun üzerine yedi gemi donatılarak acele bir şekilde Mustafa Kaptan kumandanlığında Mora'ya doğru yola çıktı (BOA. 868/38618, HAT).

Mora'daki isyan başlangıçta hızlı ilerledi ve Nisan 1821 tarihinde Rumların yaşadığı diğer adalara da sıçradı. Rumların isyanda başarıya ulaşması için adaların isyana katılması şarttı. Rum asiler, Korint Kanalı'nın kuzeyinde kalan bölgenin büyük bir bölümünü kontrol altında tutuyordu. İsyanın ilk aylarında, ayaklanmanın etkileri tam olarak bilinmiyordu. Babiâli de kendi imkânlarına göre önlemler almak istedi. Aleksander İpsilanti'nin Eflâk ve Buğdan'ı işgal ettiği haberi İstanbul'a ulaştığında, Osmanlı Devleti'nde yaşayan bütün Rum asıllı kişilerin ellerindeki silahları teslim etmeleri emredildi. Mart 1821 tarihinde, II. Mahmut bir ferman yayınlayarak Müslümanları yardıma çağırırdı. Bununla birlikte isyanlara tepki gösteren Müslümanlar, İzmir ve Anadolu'daki Rum mahallelerine saldırdı. M. Simith Anderson'a göre, Mora'da Türklerin katledilmesine eş değer olan bu saldırılar Patrik Gregoryus'un asılmasına kadar devam etmiştir (Anderson, 2001: 74). Oysa Tarihçi Dakin, Mora Yarımadası'nda 40.000 (Castellan, 1995: 272), Barbara Jelavich ise, silahsız 15.000 Müslüman'ın katledildiğini yazmaktadır (Jelavich, 2006: 241). Bu arada İstanbul Patriği, Filiki Eteryâ Cemiyeti'nin nüfuzlu bir üyesi olmasına rağmen, isyanın Rusya tarafından desteklenmediğini görünce sözde bir aforozname yayınladı. Aforoznamede, Filiki Eteryâ üyelerinin ettikleri yeminlerin batıl olduğunu ve üyelikten çekilmeyerek devlete karşı savaşa devam edeceklerin lanet altında kalacağını ilan etti (Karal: 113). Fakat bu sözde aforozname hiçbir şekilde Rumları engellemedi.

1821 Nisan tarihine kadar Mora Yarımadası'nda yaşayan 50.000 kadar Müslüman'dan bir teki bile kalmamıştır. Müslüman Türkler ya kaçmış ya da Rumlar tarafından öldürülmüştür. İngiliz yazar St. Clair, bu konuda şunları yazmıştır: “Yunanistan'ın Türkleri pek az iz bıraktılar. 1821 yılı ilkbaharında ani olarak, tümüyle ve dünyanın haberi olmadan yok edildiler” (Sonyel, 1988: 111). Ortodoks Rumlar sadece Müslüman Türkleri değil, diğer milletlerden olanları da öldürüyordu. 5 Ekim 1821 tarihinde, 35. 0000 Türk ve Arnavut, Musevi ve diğer milletlerin yaşadığı Tropolice'de de 10.000 kişi katledildi. Ocak 1822 tarihinde Akrokorint kentinde 1.500'den fazla Müslüman öldürüldü. Böylece Rum ayaklanması, 1822 yılı yazına kadar Türk, Rum, Musevi, Arnavut ve diğer milletlerden olmak üzere 50.000 kişinin ölümüne neden oldu (Sonyel: 113- 115) ve bütün Avrupa bu katliama sessiz kalarak sadece izlemekle yetindi.

III. MORA İSYANININ ULUSLAR ARASI BİR BOYUT KAZANMASI

Filiki Eterya yanlılarının çağrısı üzerine Demetrios İpsilanti, merkezî ve anayasal bir devlet kurmak için bir meclis toplamayı kararlaştırdı. 1821 Aralık tarihinde, Kleftlerin başkanı Theodorios Kolokotronis'in de onayıyla, Epidavrum kentinde bir “Kurucu Meclis” oluşturuldu. Soylular tarafından yönetilen Meclis, idareyi bir tek kişiye bırakmak istemiyordu. Bu nedenle Fenerli bir aileye mensup olan Aleksander Mavrocordato'nun da etkisiyle, 1795 Fransız modeline benzer bir anayasa hazırlandı. Buna göre, her biri bir bölgeyi temsil eden beş üye seçildi. Böylece ilk Yunan hükümeti Misolinki'de kuruldu. Hükümet başkanı Aleksander Mavrocordato, 13 Ocak 1822 tarihinde Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etti. Fakat adalılar ve soyluların sözcüsü bu kişi, Theodorios Kolokotronis'in taraftarlarının çoğunlukta bulunduğu Mora'da kabul görmedi. Aynı yılın sonunda Theodorios Kolokotronis, Astros'ta ikinci bir toplantı düzenledi. Ancak Aleksander Mavrocordato taraftarları arasında anlaşmazlık ortaya çıktı. Sonunda Kronidi kentinde yeni bir hükümet kuruldu. Bu hükümetin başına da George Kountouriotis adlı zengin bir kişi geçti (Castellan: 273). Rumlar bir meclis kurup bağımsızlıklarını ilan etseler de, kısa zamanda ortaya çıkan rakip liderler iktidar için kıyasıya bir mücadeleye girdi. Bu mücadelede, büyük Fener ailelerinden birinin üyesi olan Aleksander Mavrocordato, çok kötü Rumca konuşan ve Arnavut kökenli zengin armatör George Kondouriotis, Yunanistan coğrafyasının en önemli lideri olan Theodorios Kolokotronis Rumların başlıca lider adaylarıydı. Siyasi gruplar arasındaki çatışma hızla tırmandı ve 1823 yılı sonunda, Theodorios Kolokotronis taraftarlarıyla Aleksander Mavrocordato ve George Kountouriotis denetimindeki hükümet adayları arasında bir iç savaş başladı (Anderson: 75). Rumların bir meclis kurmasını II. Mahmut endişe içinde izliyordu. II. Mahmut, 25 Şubat 1822 tarihinde bir heyet toplayarak alınacak önlemleri belirlese de, bu duruma İngiliz Büyükelçisi müdahale etti. Bu tarihten sonra Avrupalı Devletler de, Rumların isyanlarına karşı kayıtsız kalmayarak müdahale etmeye başladı (Driault: 187). Artık Rum isyanları ulus-

lar arası bir sorun olma yolunda ilerliyordu. Avrupalı devletler kendi diplomatik çıkarları doğrultusunda her iki tarafı da idare ediyordu. Ağustos 1822'de, Alikorne Şebbenderi Kıçantı tarafından Babiâli'ye verilen bilgiye göre, asi Rumlar Avrupa'dan silah ve mühimmat sağlayarak Mora ve Çamlıca adalarına sokuyorlardı (BOA. 957/41080, HAT). 1822 yılında, Viyana'dan gelen haberlere göre, İngiliz Elçisi George Caning, Rum asilerin durumunu görüşmek üzere Rusya'ya giderek temaslarda bulunmuştu (BOA. 960/41187-B, HAT). Aslında Avrupalı devletlerarasında tam bir görüş birliği de yoktu. Eylül 1822 tarihinde isyanın en şiddetli olduğu yıllarda bile, Rum asiler hakkında İngiltere'nin kabul ettiği siyasetin Rusya, Avusturya, Prusya ve Fransa tarafından beğenilmediği ortaya çıkmıştı (BOA. 960/41187, HAT).

1823 yılında isyanların yoğunluğu biraz azalsa da, isyanlar tamamen bastırılmadı. Eylül ayında, Mora asilerinin gemileri Misolinki'de toplanması durumunda Mora kalelerine gıda ve gerekli malzemelerin nakli güçleşeceğinden, önlem olarak Mora sahillerine donanmadan bir fırkateyn ve beş altı geminin gönderilmesi kararlaştırıldı (BOA. 38789-F, HAT). Aynı tarihte, Rum Patrikhanesi, Mora asileriyle Osmanlı Devleti arasında bir vasita olarak görülmektedir. Bu nedenle Patrikhane, Babiâli'den isyandan vazgeçen Rumların affedilmesini istedi (BOA. 844/37931, HAT).

1824 yılı başlarında, isyanlar tekrar şiddetlendi ve Avrupa'dan birçok gönüllü Mora'ya savaşmak için gitti. Ayrıca çok sayıdaki gönüllü de para yardımıyla bulundu. Bunlardan biri de Antik Yunan hayranı İngiliz Lord Byron'du. Lord Byron ve bir İngiliz miralayısı isyanın en şiddetli yıllarında oldukça yüklü bir parayla Misolinki'ye gitti ve orada Rumlara para yardımı yaparak isyanları teşvik etti (BOA. 926/40255, HAT). İngiltere dış politika olarak her ne kadar isyanlara karşı gibi görünse de, İngiltere'nin asilere para ve yardım göndererek teşvik ettiği ve Misolinki'ye giden Lord Byron'un Rumları kıskırtarak Karlili asilerine yardım için elinden gelen yardımı yaptığı belgelerden anlaşılmaktadır (BOA. 928/40290-D, HAT). Bu durum, İngiliz dış politikasının gerçek yüzünü de açıkça göstermektedir.

Mora'daki isyanlar 1824 yılında şiddetini arttırarak devam etti. Buna karşın Osmanlı Devleti, asilerle mücadelede birlik içinde değildi ve belirli bir düzen içinde hareket etmiyordu. Bu nedenle Rum asiler üzerine yapılan harekâtların çoğu başarısızlıkla sonuçlanmaktaydı (BOA. 874/38787-L, HAT). Mora'da çıkan isyanların bastırılmaması üzerine Kavalalı Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa Mora valisi olarak tayin edildi. Fakat Mora'ya vali tayin edilen İbrahim Paşa'nın kuvvetleri bölgeye zamanda ulaşamadığından istenilen başarı da sağlanamadı. Rumeli Valisi Derviş Paşa'nın Babiâli'ye bildirdiğine göre, Rum asilere karşı başarısızlığın bir nedeni de, askerlerin daha önceki askerlere göre istekli savaşmamalarıydı (BOA. 901/39557, HAT). Bununla birlikte Babiâli'ye, Arnavut askerinin hazır ulûfeye alışık olduğundan iş görmediği, Türk paşaları yanında hizmet etmedikleri, Arnavut paşalarının da devlete bir hayrı olmadığı ve Mora isyanının bastırılması için ayağı çarıklı valilere ihtiyaç olduğu yönünde şikâyetler gitmekteydi (BOA. 636/31344-B,

HAT). Ağustos 1824'te, Eğriboz ve Misolinki bölgelerinde Rumlarla olan çatışmalar çok şiddetli geçti. Ordunun yarısı sıtma hastalığına yakalandığından ve yeni asker beklendiğinden, Salye yolunu ellerinde tutan asilere karşı başarı sağlanamadı. Bununla birlikte Osmanlı kuvvetleri, para ve malzeme sıkıntısı çekmekteydi. Bu durumda yavaş hareket edilmekte ve müdahale gecikmekteydi. Askerlerin zamanında yetişememesi üzerine asiler güçlerini iyice arttırdı (BOA. 906/39723-B, HAT). Böylece 1825 yılı başlarında, Rumların saldırılarının yoğunlaştığı ve Mora'nın merkezi Tropoliçe'de zor anların yaşandığı dönemde bütün ümitler İbrahim Paşa'ya ve Mısır donanmasına bağlandı (BOA. 926/4024-A, HAT). İbrahim Paşa, önemli başarılar elde etti. İbrahim Paşa kuvvetlerinin Mora'daki başarıları ve asi Rumların yenilgileri Avrupa diplomasisini de harekete geçirdi. Rum asileri yatıştırmak için Osmanlı Devleti'ne açıklamalarda bulunmak üzere biri Rus, diğeri Fransız iki subay Bükreş'e gitti (BOA. 1140/45339, HAT). Böylece Rum ayaklanması 1825 yılından itibaren uluslar arası bir nitelik kazandı (Armaoğlu: 174). Avrupalı devletlerin işlerine karışmasından hoşlanmayan Osmanlı Devleti, Rum isyanını durdurmak için denizden beslenen eşkıyanın önü kesilmesini yeterli buluyordu. Bu nedenle İbrahim Paşa denizden Çamlıca'yı ele geçirirken, karadan da Atina'nın ele geçirilmesi gerekmekteydi (BOA. 942/40665-B, HAT). Bu plan doğrultusunda İbrahim Paşa, Koron'da Rumların isyanını bastırdı. Mora'ya yönelen İbrahim Paşa, Navarin'i kuşattı. Bu haber, Rumlar arasında büyük bir heyecan yarattı. Çamados adında bir Rum kaptan, Navarin'i kurtarmak için süvarisi bulunduğu hafif donanmayla harekete geçti. Navarin önünde bulunan Sefakya adacığını ele geçirdi. Fakat Süleyman Paşa ve topçu bölüğü bu adacığı topa tutarak barınılamayacak hale getirdi. Böylece Çamados çekilmek zorunda kaldı. Navarin Mısır askeri tarafından ele geçirildi. Fakat bu sırada Mısırlıların çok sayıda gemisi de battı. 18 Mayıs tarihinde Navarin halkı teslim olmak zorunda kaldı. İbrahim Paşa, Kolokotrones'in kumandası altındaki Rum çetelerini dağıttı ve Kalamata ile Tropoliçe'yi ele geçirdi. Böylece İbrahim Paşa, Nopli hariç bütün Mora Yarımadası'na egemen oldu (Driault: 191,192).

1827 yılında, Osmanlı-Mısır donanması isyanı tam yatıştırmak üzereyken Avrupalı Devletlerin işe karışması isyanı yeni bir döneme girdirdi. Mehmet Ali Paşa'nın Mora seferi, İngiltere'nin hoşuna gitmiyordu. Mora ve Girit valiliği kendisine verilen Mehmet Ali Paşa'nın Doğu Akdeniz'de yerleşmesi İngilizlerin çıkarlarına uygun değildi ve bu durum İngilizleri korkutuyordu. İngiltere ve Rusya, İbrahim Paşa'nın sözde zulümlerine son vermek amacıyla St. Petersburg'da görüşmelere başladı. Görüşmeler sonunda 4 Nisan 1827 tarihinde St. Petersburg Protokolü imzalandı. Buna göre Yunanistan, Osmanlı Devletine vergiyle bağlı muhtar bir devlet haline gelecek ve bütün Türkler Yunanistan'dan çıkartılacaktı. Bu Protokol, bağımsız bir Yunanistan'ın kurulması yönünde atılan ilk adımdı. Protokol, Avusturya, Prusya ve Fransa'ya da bildirildi. Avusturya ve ardından Prusya Protokolü reddetti. Fransa ise, 1815 yılında kendisine karşı kurulmuş olan Kutsal Bir-

liği parçalamak niyetinde olduğundan Protokole katılmayı düşündüğünü bildirdi. Böylece İngiltere, Rusya ve Fransa arasında Londra'da görüşmeler başladı. Üç devlet arasında 6 Temmuz 1827 tarihinde Londra Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmada, Osmanlı Devleti, St. Petersburg Antlaşması'nı kabul ettiği takdirde, asillerle Babiâli arasında bir mütareke yapılacağı ve Yunanistan devletinin kurulacağı; kabul etmediği takdirde ise, Protokolü imzalayan üç devletin asilere yardım etmekten başka, Osmanlı hükümetini yola getirmek için onu baskı altında bulunduracakları yazmaktaydı (Karal: 116,117).

Osmanlı Devleti, Londra Antlaşması hükümlerini iç işlerine karışma olarak gördüğünden antlaşmayı reddetti. Bunun üzerine İngiltere, Rusya ve Fransa, Mora'yı abluka altına alarak Navarin'i kuşattı. Üç devlet, İbrahim Paşa'ya bir ateşkes teklif etti. Fakat İbrahim Paşa, İngiliz amirali Cardington ve müttefikler tarafından yapılan ateşkes teklifini, Padişah'tan emir almadıkça kabul edemeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine üç ülkenin amiralleri, İbrahim Paşa'ya bir ultimatom göndererek, Türk ve Mısır donanmalarıyla askerlerin Yunanistan'dan çıkmalarını istedi. Fakat ultimatom kabul edilmedi (Karal: 118). Mısır donanmasının Navarin Limanı'na ulaşmasından bir süre sonra Fransızların ve İngilizlerin 22 savaş gemisi de Navarin'e gitti (BOA. 1050/43278-B, HAT). İngilizler Osmanlı donanmasının hareket alanlarını kısıtlamaya başladı. Bunun üzerine Mora Valisi İbrahim Paşa ve kuvvetlerinin Çamlıca-Suluca tarafına donanmayla gitmesi emredildi. Fakat Navarin önünde 28 savaş gemisi bulunduğu ve onlarla savaşmak gerekebileceğinden donanma hareket edemedi (BOA. 849/38071, HAT). Ayrıca Navarin önündeki 28 parça İngiliz savaş gemisi, eğer Osmanlı-Mısır donanması hareket edecek olursa bunu engelleyeceklerini bildirmişti. İbrahim Paşa da, Babiâli'ye, Osmanlı donanmasının bunlarla savaşa girecek kadar güçlü olmadığını bildirdi (BOA. 849/38071-C, HAT). Amiral Cadrington kumandasındaki İngiliz gemileri, Amiral Rigny kumandasındaki Fransız gemileri ve kendilerine daha sonra katılan Amiral Heyden kumandasındaki Rus donanması 25 Eylül tarihinde İbrahim Paşa'yla bir mütareke yaptı. Buna göre, Osmanlı Donanması Navarin'de kalacaktı. Bunun üzerine İngiliz ve Fransız donanmaları Zanta ve Milo adalarına çekilecekti (Gökbilgin: 134). Mart 1828 tarihinde Mora Valisi İbrahim Paşa'dan Mısır valisine gönderilen bir tezkirede, Fransız ve İngiliz savaş gemilerinin Navarin ve civarında deniz yoluyla gıda yardımı gönderilmesini engelledikleri belirtilmektedir (BOA. 1087/44248-C, HAT). Bunun üzerine Osmanlı donanması Çamlıca Adası'na doğru hareket etti. Fakat Osmanlı-Mısır donanmasının bir savaşa gücü yoktu. Temmuz 1828 tarihinde, Osmanlı Donanması, Mısır ve Tunus gemilerinin kaptanlarının ortak kararıyla imzalanıp gönderilen dilekçe bunun en açık kanıtlarındandır. Bu dilekçede, Navarin Limanı İngiliz gemileriyle kuşatıldığından bunun dışına çıkarak savaşa katılmaya donanmanın gücünün olmadığı belirtilmiştir (BOA. 849/38071-D, HAT). İngiliz, Fransız ve Rus müttefik gemileri Mora'da harekâtın kesin bir şekilde durdurulması için

Amiral Rigny'in emriyle Osmanlı-Mısır donanması yaktı. Böylece Mısır gemileriyle birlikte 57 gemi ve 6.000 denizci kaybedildi (Gökbilgin: 134).

Navarin olayından sonra Mehmet Ali Paşa Mora'daki Mısır kuvvetlerini geri çekmeye karar verdi. Fakat bunu yapamadı. İngiltere, Fransa ve Rusya 19 Temmuz 1829 tarihinde, Londra'da kabul ettikleri bir protokolle Fransa'nın Mora'ya bir kuvvet çıkarmasına karar verdi. Böylece çaresiz kalan Mısır kuvvetleri ve İbrahim Paşa, 3 Ağustos 1829 tarihinde, Fransa'yla bir antlaşma yaparak geri çekilmek zorunda kaldı (Armaoğlu: 185).

IV. SONUÇ

1821 yılında Rumların Mora Yarımadası'nda başlattıkları isyan, Yunan Devleti'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. İsyanın başlamasında, özellikle Rusya etkin rol oynamıştır. Avrupalı Devletler, kendi çıkarları doğrultusunda Antik Yunan'a duydukları ilginin de etkisiyle Rumlara her türlü maddi ve manevi yardımda bulunmuştur. Osmanlı Devleti ilk başlarda isyanı ciddiye almasa da isyanın diğer adalara sıçraması üzerine Mısır donanmasından yardım istemiş ve isyanın direncini kırmayı başarmıştır. Fakat isyana Avrupalı Devletlerin el atması ve konunun uluslararası bir boyut kazanmasıyla dengeler değişmiş ve isyan Osmanlı Devleti'nin aleyhinde ilerlemiştir. Binlerce Müslüman Türk hatta Ortodoks olmayan Hıristiyan ve Musevi'nin ölmesiyle sonuçlanan Mora isyanının başarısı, sadece Sakız ve Girit adalarında yaşayan Rumları cesaretlendirmemiş, Balkanlar'da yaşayan diğer milletlere de örnek olmuştur. Rumların amacı, eşitlik, adaletsizlik ya da ekonomik zorlukları giderecek önlemlerin alınması değildi. Zira öyle olsaydı kendi mezhepleri ve dinleri dışındaki insanları öldürmezler, toplu katliamlar yapmazlardı. Rumlar, kendi millet ve mezhepleri dışındaki herkesi ya öldürmüş, ya göçe zorlamış ya da evlerini yakmıştı. Bu da isyanın etnik bir karakter taşıdığını göstermektedir.

19. Yüzyıl başında Sırlar, birçok kez ayaklanmalarına ve bazı haklar elde etmelerine rağmen bağımsız bir devlet kurmayı başaramamıştır. Oysaki Avrupa devletleri ve kamuoyunu arkalarına alan Rumlar, ilk kez bir isyan sonucunda ulusal bir devlet kurmayı başarmıştır. Mora, Yunan Devleti'nin kurulduğu yerdir. Bu nedenle isyanın başladığı gün hâlâ ulusal bağımsızlık günü olarak kutlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, Cilt 6, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1994.
- Anderson, M. Smith, *Doğu Sorunu 1774- 1923*, (Çeviri İdil Eser), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.
- Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789- 1914)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 841/37873, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 927/40280-C, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 192/9350, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 868/38618, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 957/41080, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 960/41187-B, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 960/41187, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 38789-F, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 844/37931, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 926/40255, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 928/40290-D, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 874/38787-L, HAT
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 901/39557, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 636/31344-B, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 906/39723-B, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 926/4024-A, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 1140/45339, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 942/40665-B, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 1050/43278-B, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 849/38071, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 849/38071-C, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 1087/44248-C, HAT.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 849/38071-D, HAT.
- Bees, Nikos, "Mora Maddesi", *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Castellan, Georges, *Balkan Tarihi*, (Çeviri Ayşegül Yaraman-Başbuğu), Milliyet Yayınları, İstanbul 1995.
- Driault, Edovard, *Şark Mesalesi*, Gazi Üniversitesi Yayınlar, Ankara 2003.
- Gökbilgin Tayyip, "Navarin Maddesi", *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Jelavich, Barbara, *Balkanlar Tarihi: 18. ve 19. Yüzyıllar*, Küre Yayınları, İstanbul 2006.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Cilt 5, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994.
- Mustafa Nuri Paşa, *Netayüci'l Vukuat: Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, (Yayına Hazırlayan Neşet Çağatay), Cilt 3- 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.
- Sonyel, Selahi, " Yunan Ayaklanması Günlerinde Mora'daki Türkler Nasıl Yok Edildiler?", *Belleten*, Cilt LXII, Sayı 233, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.
- Şahin, Süreyya, *Fener Patrikhanesi ve Türkiye*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1996.